
Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi a primii două numere unul după altul.

A P E L.

Mai ales copiii se stîng de boale molipsitoare, ca anghina difterică, scarlatina, etc. Pe cîtă vreme nu se știea ce ieste de făcut, pe cîtă vreme nu ieră nici un drum deschis, pe care mergînd să dăm de leacul acestor boale, puteam stă și suferi unul după altul de pierderea vre unui copil iubit, sau chiar de pierderea tuturor. Acuma înse prin cercetările mai multor învățați ca Pasteur, Law, Buchner, Grawitz, sîntem pe calea care ne va duce la mîntuire. Ființele care prin înmulțirea lor în sînge pricinuesc boalele molipsitoare cele mai primejdioase, au fost studiate și sîntem în stare a le face nevătămătoare, ba chiar a le preface în aliați credincioși din dușmani cum ne ierău până acuma. Dar nenorocirea ieste, că acuma totul se cîrmuește de bani, de aceea și vedem că s'au făcut cercetări mai ales asupra boalelor animalelor folositoare (boi, porci, oi, cai, găini, etc); despre boalele oamenilor sau ale copiilor nu s'a găsit încă timp de ocupație! Credem că ar fi foarte frumos și bine să facem o societate, care să strîngă bani pentru scopul de a lupta cu anghina, scarlatina și cu alte boale molipsitoare. Indată ce sumele strînse ar fi destul de mari s'ar putea publica un premiu mare pentru acel care ar descoperi

un medicament care să tămăduască anghina, sau scarlatina, sau tifosul, cum tămăduesce chinina de friguri, etc. Tot o dată s'ar putea cere și să se cerceteze calea pe care anghina se propagă pentru a întreprinde nimicirea tuturor cauzelor care îi priesc, adică pentru a scoate boala cu rădăcinii cu tot. Noi credem că o asemenea societate ar fi foarte la timp și că în scurt ar reuși în lupta începută.

Facem apel la toți cetitorii noștri, la cei cari au copii și au fost loviți de nenorocire și au trebuit să stea cu mâinele încrucișate de față la torturile copiilor iubiți; la cei cari au copii și până acuma au fost scutiți, dar se pot aștepta la asemenea nenorociri în fie ce moment; la cei cari n'au, dar simțesc milă pentru nenorociți și se revoltează împotriva tiranilor noștri misrocopici și tocmai de aceea mai de temut. Facem apel și îi rugăm să facă propagandă pentru reușita acestei idei și fără întârziere să facem societatea și să ne punem pe lucru.

Pentru început acei cari sînt hotărîți a face parte din această societate, să bine voiască a trimite o înștiințare la Redacția „Contemporanului“.

Red. „*Contemporanului*“.

A P E L

pentru incendiarii de la Fălciu. etc.

Nenorocirile ce lovesc pe semenii noștri nu trebuie să ne lase nesimțitori. Oamenii trebuie să se simtă so-

Iidarî și la nevoie să găsească nenorocitul tămăduirea suferințelor. Azi a lovit nenorocirea pe unii, mîne pe alții și nici nu știm cînd ne va ajunge și pe noi. Să facem, prin urmare, ce putem pentru incendiatiî de la Fălciu etc. Presa Bucureșteană și cea Iașană au luat inițiativa. În Iași s'a format un comitet compus din toți acei cari au bine voit a veni la apelul făcut de comitetul de inițiativă al Presei. Noi deschidem listă de subscripție și rugăm pe abonații noștri, să trimeată cît vor crede de cuviință la adresa noastră. Se va publică socoteala de sumele primite și le vom înainta celor în drept.

S'a hotărît a se face o lotărie și la redacție se vor găsi bilete de vînzare, etc.

Credem că apelul nostru va fi auzit și că vom putea face ceva pentru nenorociții de la Fălciu,

Red. „Contemporanului”

AMINTIRI DIN COPILARIE.

(Imitație după Töpffer)

(sfîrșit).

Intrasem în cele dintăiî zile ale holteiței mele: aveam patru-spre-zeee ani. Lucru ciudat, la această vîrstă dădû peste mine dragostea! Acufundat cu totul în tainice cugetări mă făcusem ginditoriî, tăcut și nepăsătoriî de orî ce altă ceva, chiar începusem a nu mai învăța lecțiile. Și pe cine iubeam cu înfocare? — O fată care putea în toată voia să-mî fi fost mamă! Ascun-

deam cu îngrijire lăuntrica mea văpae și de bună samă numai taina o putea ținea vie și curată, în vreme ce descoperirea și bătaea de joc ar fi stins'o cu desăvârșire.

Idolul meu ieră duduca Zamfirița, o fată frumoasă, ai căreia părinți locueau în același sat și nu departe de noi. Dduca Zamfirița venea adesa la surorile mele și ieu mergeam, se înțelege, cât puteam mai des la părinții ieși și singur și cu surorile, de la o vreme sedeam acolo zile întregi. Stam lângă dînsa privind'o cum lucră și ne îndrăznind a-i spune cît de puțin despre focul ce-mi dogorea sufletul, mă sileam să-i fac atîtea înlesniri cîte puteam: îi țineam scutul, cînd depănă lînă; mă răpezam și prindeam ghemul, cînd cădea și mergea de a dura pe podele. — Cînd duduca Zamfirița, chemată pentru vre-o treabă de-ale gospodăriei, ieșea din odaea de lucru, ieu folosîndu-mă de lipsa ieși, cotrobăeam prin lucruri le sărutam, le strîngeam la piept cu o plăcere nespusă știind că toate au trecut prin mînele ieși, îi luam mînușele și le puneam pe mînele mele, mă îmbrobodeam cu barizurile și cu șalul dducăi Zamfiriței și cîte năzbîții nu mai făceam! Deși de atunci și până acuma a trecut vreme multă, tot nu pot gîndi fără o întristare plăcută la acele vremi fericite.

Nemic mai supărătoriu, nemic mai schingiutoriu de cît a suferi în sine, fără a putea distainui, fără a putea arătă nimăruî taina inimei tale.

Pentru a înlătură o stare de lucruri nesuferită, mă hotărîi să fac dducăi Zamfirița o „*declarație de amor*.” Dar ce să-i spun? Pentru ca să izbutesc în planurile mele trebuia să știu cum să-i vorbesc și ieram foarte încurcat.

„Oh, dacă ași putea, cel puțin, să-i descriu starea sufletului meu!” gîndeam ieu. „Mi se pare că orîce fată simțitoare ar avea milă de durerea mea.” Intr'o zi mă furișai de ceialalți frați și mă dusei singur în

grădină și găsim o „*chită de cînepă*“ o așezăm înaintea mea, închipuindu-mi astfel pe duduca inimii mele și începui a scrie pe un caet ceea ce ziceam cînepei: „Zamfiriță, tu iești îngerul vieții mele, pe tine te slăvesc, fără tine nu pot trăi și chiar de astăzi îți spun că inima mea îți jură dragoste veșnică. Măcar de te-ai supăra pe mine, îți spun că tu iești singura mea gândire, unica mea mîngiere pe pămînt, că te iubesc neunește. Ah! de-ai simți măcar pe jumătate cît mine, ai bine cuvînta ceasul în care m'am hotărît să mă arunc la picioarele tale și m'ai lăsa cu credința că nu ți-am vorbit îndeșert.“

Mi s'a părut că m'am ușurat punînd pe hîrtie în puține cuvinte o parte din simțirile ce-mi înnăbușau sufletul.

Dar vai! cine și-a putut închipui că o dragoste așa de frumoasă și așa de temeinică va avea sfîrșitul ce a avut?! Cui i-a trecut prin minte că planurile mele vor fi nimicite spulberate în vînt printr'o întîmplare neprevăzută?!

Intr'o sară fiind poftit chiar de duduca Zamfirița, mă dusei la o adunare ce se făcuse la vecinii noștri, intrînd în casă văzui lume multă, dar ieu plin de dragostea mea mă rățoiam pe lîngă duduca și pentru ceialalți nu fui nici politicos măcar.

Intr'un tîrziu văzui intrînd în salon un tînăr nalt și subțire, cu musteața resucită și bine îmbrăcat. Pe cît am putut trage cu urechea, am oblicit că acesta ieră pețitoriu duducai de gazdă. Fără să-mi lase vreme de gîndit numai ce-l văzui că se întoarce într'un picior și se primblă încă de cîte va orî prin odaie tot trăgîndu-mă cu coada ochiului și apoi vine sumeț la mine, mă apucă de mîna și-mi zice răstit: „Domnișorul, nu vezi, că iești încă cu dinți de lapte, nu vezi că n'a început să-ți mijască musteața, nu iești de cît un pișcan, caută-ți de carte mai mai bine și nu te rotî împreju-

rul ducelor ca un curcan." La auzirea acestor cuvinte ce resunară în sală, un hohot de rîs cuprinse pe musafirî.

Ciuda și mîniea ce clocoteau în pieptul mieu ne putîndu-le înnăduși și ne mai putînd sta în casă de ru-sine, ieșiî afară să mă recoresc, să mă resuflă.

IV.

Uimit, buimăcit de cap după ocară ne mai pome-nită ce suferisem, pierî ca o nălucă, apucînd prin cîmpii de-a dreptul, trecui pe lîngă casa părintască, fără să bag de samă unde merg, trecui peste dealuri și peste văi, peste rîpi și ponoare, până ce într'un tîrziu vlăguit de alergare și de abiea bleștînd, căzui la pămînt. Cînd m'am trezit și m'am desmeticit din bui-măceala în care mă găsam, uitîndu-mă înaprejur, cuno-scui că nenorocirea m'a fost adus tocmai în locul unde șapte ani în urmă priveam cum un pascăriu prindea pește cu undița în Moldova.

Indată ce-mî venii în fire, mă gîndii la supărarea familiei mele—de bună samă mă credeau mort sau măcar pierdut. Așa cum ieram învăluit de gînduri, numai ce auzii resunînd un clopot în depărtare, ieră clopotul de la Mănăstirea Rașca, care sună de deștepta-re, atunci băgai de samă că ieră tîrziu, că trecuse miezul nopței. Văzîndu-mă la așa ceas singur într'o cîmpie întinsă și sub un ceriu întunecos, ne știînd în cotro să apuc și ce să fac, îmi veni în minte să mă culc sub un gard, ce despărțea lunca de ogoarele sate-nilor, cu hotărîre să dorm acolò până adoua-zi.

Bună idee dar anevoe de îndeplinit! În adevăr țineam ieu ochii închiși, mintea înse îmi ieră trează și urechile bine deschise, așa că simțam cel mai mic freamăt, ce-l făceau frunzele la suflarea vîntului și din această pricină nu puteam dormi.

Pentru ca să-mî pieară din minte nălucirile încercăi între altele să mă liniștesc numărînd până la o sută, până la două, până la o mie; din nenorocire înse nu-

mai gura îmi împlâ ca o moară, iear mintea tot remănea învăluită de arătări grozave.

De o dată simții la vr'o zece pași de mine un foșnet în frunze, de la început nu vroii să cred, dar foșnetul se auzi din nou și din ce în ce mai aproape și mai tare. Atunci crezîndu-mă înhăpat, înfulicat, molfăit, înghițit gata, sării arsa din somn, mă sculăi răpede și sării gardul, spăriet de zgomotul ce făceau nuelele pîriind sub mine.

După ce trecui gardul de cealaltă parte, unde mă găseam între ogoare acoperite cu holde și cu straturî de legume, simții o ușurare sufletească, amintindu-mi cum chiar pe aceste locuri fusesem de față la munca cîmpului, privind cum bărbații prășau la popușoi, orî femeile secerau orzul, și cite altele. Această idee a lucrării pămîntului, a muncii omului, mă făcea să-mi uit singurătatea. Plin de această idee mă primblam printre straturî, împiedecîndu-mă din cînd în cînd de buruene; știeam prea bine că din colo de gard, prin luncă și pe malul Moldovei ȳeră loc bătut și bun de primblare, înse în acea parte ȳeră *bîja*, căci acolo văzusem cu șapte ani în urmă hoitul înspămîntătorului taur întins pe năsip.

Cum mă primblam țanțoș prin holde trăgînd din cînd în cînd cu coada ochiului îndărăpt, mi se părû că aud de o dată un tropot îngrozitoriu, ne mai fiind la îndoală că ȳeră fieară cornorată, iute ca săgeata mă răpezii, zmulsei un par din gard și mă întorsei răpede pentru a înfruntă furia fiorosului dobitoc;— dar nu ȳeră de cît o nălucire a închipuirei mele aprinsă.

Vroind a părăsi un loc ce-mi pricinuisse atîta spaimă, apucăi, grăbind pașii și tot uitîndu-mă înapoi pînă ce dădui de un zidiu, unde mă oprii gîfuind.— Un zidiu ieste cevă în asemenea împrejurare, mai întăiu zidiul ieste virtos și fără taine, un ce care preface în realitate înțeleasă întinderea neagră și fără de sfîrșit a nopței, apoi de zidiu te poți și răzămă și n'ai de apărat de

cît numai dintr'o parte ; mă aciuăi prin urmare lingă zidiu. De acoloa aruncîndu-mi privirile în dreapta și în stînga nu vedeam de cît umbre negre și un haus nemărginit. În închipuirea mea fiera cea cornorată tot ieră și mi se părea că o văd fluturînd din cap și amenințîndu-mă cu coarnele.—Pe cînd ieram cuprins de această gîndire auzii un țipet dincolo de zidiu ieră țipetul cucoveiceî, ce cîntă pe ruinele zidiului. Atunci mă acățărăi pe zidiu, sprijinindu-mă de niște știoldee, pe cari le răzămaseră niște pascari de cu ziuă de zidiu ; după ce ajunsei deasupra încălecăi pe creasta zidiului.

Cum stam încălecat pe zidiu auzii din nou tropotul ce mă înspăimîntase și pentru a mă apăra și mai bine de taurul închipuit mă scoborîi din colò de zidiu. Atunci mă crezuî scăpat, ieră zidiul între mine și între dobitocul cornorat. Plin de încredere începuî a păși, cînd de o dată mă loviî de ceva, bojbăind prin întunec cunoscuî că mă lovisem de-o cruce de mormînt ; ieram în ținterimul cel vechiu !

De abiea se zemesli în mintea mea această idee îngrozitoare și ca de năprasnă un nămol de videnii hîde, izbucnind dintr'o pară albăstrie cu gălbeneala morței zugrăvită pe fețele lor, unele rînjindu-se, altele clănțăind din dinți, năvăleau asupra-mi să mă prăpădeaseă. Ierau strigoî, moroî, stahiî, tricoliciî, ciocli cumpliți . . . . Dintre toate aceste arătări, cea mai înfricoșată ieră a moșului Toma, pe jumătate ieșit din mormînt. avînd fața putrezită, ochii stinși, dîrdiea cu fălcile parcă-i ieră frig, dădea groznic din mîni, se zvîrcolea și asvîrlea țerna de pe mormînt, și se încercă să ieasă cu totul din groapă.

Nebun de groază apucăi la fugă, dar cu cît mă sileam să grăbesc pașii, cu atîta mi se părea că strîgoiul ieră mai aproape de mine, vroind să mă prindă, să mă înșface în brațele lui osoase și să mă mînince, să-mi sugă singele.

De o dată pălăriea zburîndu-mi din cap, simțiî

mîna cea rece și aspră a strigoii că apăsă peste capul meu! . . . Un fior rece îmi trecu prin trup! Moșule! Moșule! Oh! lasă-mă moșule! strigam din toate puterile fugind, cit îmi luau picioarele.

Crengile de pe poalele unei răchite îmi luaseră pălăria.

Din fugă aruncînd o căutătură hlupavă îndărăt, mi se părea că o droae de strigoii și de alte arătări alergau după mine. În curînd ajunsei la poarta țarinei satului în care locuiau părinții miei și o tiulii de fugă pe ulițele satului până aproape de casa noastră. Cine-i acolò? strigă un străjăriu. La auzirea acestui glas omenesc îmi venii în fire și strigoii împreună cu toate arătările ce mă urmăreau pieriră.

Plin de bucurie respunsei străjerului ca nici odată : „Ieu sînt, prietene!“

Peste un ceas îeram a casă.

Întîmplarea povestită aice îmi făcù mult bine, căci mă lecuî de dragoste și-mi găsiî și pălăria.

1882 Mart 25 Fol'iceni.

D. Morțun.

Respuns D-lui Maiorescu în chestia creerului la femeî.

Iată ce a zis Dl. Maiorescu în conferința ținută la Ateneu, despre „*Darvinismul în pragresul intelectual*“, după „România Liberă“ de la 5 Maiu:

„Pentru a pune în evidență, în modul cel mai neîndoios, faptul acesta al ridicărei treptate a omului sub raportul fizic și intelectual, să luăm cercetările făcute asupra volumelor craniane, considerate în diferite epoce ale existenței omenești....

S'a constatat că unul din creerii cei mai ponderoși ce s'au

observat la om a fost al naturalistului Cuvier, 1830 grame; pe cînd greutatea de rînd sau de mijloc e numai de 1400 grame. Aceasta nu probează încă nimic, în raport cu progresul greutății crierului, căci aceea-și greutate excepțională s'a găsit și la un alienat epileptic în vîrstă de 35 de ani. Se știe ca creeri idiotilor variază între 1210 și 1240 grame, dar și creeri filosofului și anatomistului Tiedemann n'au trecut peste 1253 de grame, ceea ce ar însemna că acest om destins ieră pus intelectualicește foarte aproape de idioti!

Individual luată cestiunea, nu ajungem la nici un rezultat conclusiv. Aceasta a fost și cauza numeroaselor obiecțiuni ce s'au îndreptat în contra strînsului raport între inteligență și creer.

Măsura volumului sau a greutății trebuie făcută pe-o scară foarte întinsă, din care să se ia mijlocia, fiind-că numai cifra astfel găsită poate fi științificește admisă.

Să luăm dar cite-va cazuri de măsurători în mare.

Cînd s'a fondat la Paris noul tribunal, săpîndu-se s'a descoperit un cimitir care dată de la 1100 d. Chr. În criptele aceluși cimitir s'au găsit 115 căpățîni bine conservate, pe cari celebrul antropologist Broca le-a studiat din punctul de vedere al volumului lor. Capacitatea medie craniană a 115 măsurări a fost de 1426 cm. cubice. De aci se vedea prin urmare că între secolii XI și XII, capacitatea craniană a Parisienilor, din clasa mai înaltă a societății, care neapărat ieră cea mai cultă, nu trecea peste 1426 cm. cubici. Tot Broca a efectuat măsurarea capacității altor 125 căpățîni din cimitirul de Vest (1783—1823), peste care trece astăzi un bulevard. De la aceste 125 măsurări a ieșit media de 1462 cm. cubici. Ieră dar un progres de mărire craniană de 36 centimetre volum în timp de 7 secolii. Progresul e poate neînsemnat ca cifra și în raport cu timpul, dar o diferență cerebrală de 36 cm. cubici e sub raportul intelectual, o deosebire foarte pronunțată. Poate că atît ar ajunge în unele cazuri, ca să deosebească o inteligență de rînd, de un talent rafaelic sau chiar de un geniū.

S'au făcut multe măsurări de felul acesta. Cifrele au dat toate un rezultat neîndoios:

Cu cît un popor e mai încult, cu atît capacitatea lui medie e mai mică și cu cît e mai ridicat pe scara culturei, cu atît această capacitate ieste mai pronunțată.

În timpurile noastre, volumul cel mai dezvoltat e de 1900 cm. cubici. Capacitatea de 1200—1300 se găsește acum numai la maimuțe, nici de cum la căpățînele europenilor, nici chiar la egiptenii anticii, cari ierau pe cît se știe, un popor relativ înaintat

în cultură. Volumul acesta se găsește înse în proporție de 45% la unele rase selbetece din Australia de azi.

Cum-că cultura influințază asupra măririi craniane, aceasta e de netăgăduit: organele se desvoltă prin exercițiu. Brațul muncitorului are o musculatură mai desvoltată și mai puternică de cît al oamenilor cari nu fac exercițiu corporal; tot astfel oamenii cari își exercită mereu cerebrul și care îl hrănesc prin urmare mai bine, prin fluxul de sînge ce chiamă zilnic cătră creer, își desvoltă capacitatea craniană mai mult de cît cei ce nu se îndeletnicesc cu ocupațiunî intelectuale.

Dacă trecem acum la femeie, cată să constatăm mai întăi că nu se cunoaște până azi un singur caz, care să fi avut volumul cranian de 1900 cm. cube; în termen de mijloc, capacitatea ieî craniană ieste cu 10 la sută mai mică de cît a bărbatului. Din 1000 căpătinî măsurate a rezultat 1410 grame greutatea mijlocie la bărbat; și numai 1250 la femeie.

Cu cît ne scoborim înse pe scara vechimei unuî popor, cu atîta deosebirea cerebrală a securilor ieste mai mică; diferența ajunge chiar la 1 la sută. La popoarele selbetece din Australia găsim deasemenea că diferența e neînsemnată. Aceasta e încă dovadă despre acțiunea culturei asupra masei cerebrale. În starea primitivă, mai că nu există divisiune de travaliu, sau deosebire de ocupațiunî. Acelea-și griji și aceeași ordine de idee e la ambele sexuri. Cu cît înnaintăm înse în civilizațiune, cu atît rolul bărbatului devine mai greu, cu atît iel trebuie să-și muncească mai mult creerul ca să poată cuceri un loc în economia socială, și să fie în stare ași asigură existența și viitoriul familiei sale. Iel trebuie să miște cultura, iel să conducă sau să susție statul, iel să facă a înflori artele, iel trebuie să lărgească cîmpul ideilor, să îlesnească bunul traiu al omenirei prin descoperiri și perfecționări zilnice aduse în sfera practică a vieței; pe cînd femeia e redusă la un rol cu mult mai mărginit în mișcarea societăților culte. De aice, nici îndoală, diferență craniană.

Dacă în treacăt vom deschide aici cestiunea emancipărei femeii, noi observăm atît numai, că ideea, cu toată frumusețea ieî teoretică, în starea de azi a lucrurilor, ieste precipitată și . . . cam nerealisabilă. Cum am putea în adevăr să încredințăm soarta popoarelor pe mîna unor ființe a căror capacitate craniană e cu 10 la sută mai mică? . . . Abiea ajung astăzi creeri cei mai desvoltați pentru a putea conduce o națiune pe calea progresului și a prosperității materiale.

Individual înse nu putem negă că vom găsi tot deauna o femeie mai cuminte ca noi. . . .“

Vedem că Dl. Maiorescu stabilește ca un adevăr absolut

raportul între greutatea mijlocie a creierului și între inteligență; nouă înse ni se pare că deși privit în general pare a fi adevărat, totuși privindu-l mai cu amănunțime, vedem că are atâtea excepții că nici o dată nu i-am putea da o întindere așa de generală și o însemnătate așa de mare.

D. ex. *Craniile din caverna de la Lozère din vrista de pietră au după Broca o încăpere de 1606 la bărbați și de 1507 la femei, în timp ce la Parizienii de azi încăperea craniului e de 1558 la bărbați și de 1336 la femei. Iată deci o micșurare în volum destul de însemnată, la care sigur nu corespunde o inteligență mai mică.*

E sigur că raportul creierului cu inteligență atîrnă de la cauze mult mai complicate de cît greutatea; așa d. e. Lanessan, după Wagner, ne spune că creierul unui idiot adult cîntărea 970 gr. și tot iel a găsit creierul unei femei adulte cu inteligența obișnuită cîntărind 907 gr. vră să zică mult mai puțin de cît a idiotului.

Iată ce zice încă Dl. Lanessan: „E de netăgăduit că se află o legătură strînsă între organizația creierului și între dezvoltarea inteligenței, dar ne pare că e cu neputință, în starea actuală a științei, a determina în un chip hotărît felul acestor legături.“

Dl. Maiorescu zice, că creierul cel mai greu e al lui Cuvier, cu toate acestea Wagner a găsit că creierul unei femei cîntărea 1872 gr. pe cînd al lui Cuvier cîntărea numai 1861 (după Dl. Maiorescu 1830). (Lanessan Manuel d'Histoire Naturelle médicale par J. L. Lanessan. Profeseur agrégé d'histoire naturelle, chargé du cours de Zoologie médicale à la faculté de médecine de Paris 1882.) Va să zică cel mai greu creier care s'a găsit ieste al unei femei.

Iată ce mai zice același autoriu: „După D. Lebon creierul femeilor pariziene e mai puțin voluminos de cît creierul femeilor selbatece ale Polineziei și cu toate acestea e de netăgăduit că inteligența încîntătoarelor Pariziene ieste mai mare de cît la Polineziene. Unii oameni însemnați ca *Hasman* au avut un creier greu de 1220 gr. va să zică maimic de cît mediea la femei.

„Toate aceste fapte arată că nu trebuie exagerată importanța capacității craniului, nici greutatea, nici volumul creierului în aprețierea inteligenței.“

Un lucru pe care îl trec cu vederea toți cîți vorbesc de greutatea creierului femeesc, ieste că nime nu iea în samă să-l raporteze la greutatea trupului. Și nemic mai drept și mai logic de cît aceasta; dovadă că chiar o fac cînd e vorba de animale, căci alt feliu ar ajunge la niște rezultate de rîs; așa creierul unui elefant cîntărea 3000 de gr. pe cînd al lui Cuvier, 1861 ! Cîți-vă

naturaliști au început a lua chestiunea pe tărîmul acesta: Darwin. *Descendența omului și selecțiunea sexuală* Tom II pag. 343 zice: *Creerul bărbatului vorbind absolut ieste mai mare de cît al femeii, dar ieste oare mai mai mare relativ cu dimensiunile mai mari ale corpului aceluia? Ieată un punct asupra cărui după cît cred nu sint date perfect sigure.*“

L'Espèce humaine. Quatrefages pag. 298. „*In condițiuni egale crierul femeii e puțin mai ușor de cît al bărbatului. Broca a arătat că e așa la toate epocole vieței. Dar această deosebire îmi pare că e cu totul numai din cauza staturii corpului; căci presupunînd talia medie a femeii 100 a bărbatului va fi 109.43 și presupunînd greutatea crierului la femeie 100 la bărbat va fi 109.34.*“

Așa dar marele Darwin se îndoește iear Quatrefages luînd în samă talia găsește numai o mică deosebire și aceasta numai o mică deosebire și aceasta în folosul nostru, alții înse ca Topinard o găsesc tot în folosul bărbaților dar neînsemnat de mică (1.8 la sută). De mult stăteam la îndoială asupra acestei chestiuni; îmi puneam întrebarea de nu cumvâ această deosebire nu vine din pricina greutății trupului, care de obicei e mai mare la bărbat. În sfîrșit cu ocazia unei intîmpinări, ce am făcut la un articol scris în „*Revista științifică*“ franceză de Dl. G. Delaunay; am observat că s'ar putea să mă încredințez singură de adevărul acestei chestiuni. Și în adevăr luînd greutatea medie a femeii și a bărbatului, și luînd de asemenea și greutățile medii ale crierilor, găsim un rezultat mai bun de cît ași fi dorit.

După Wag. $\frac{1410 \text{ (cr. b\bar{a}r.)}}{1262 \text{ (cr. fem.)}} = 1.117$ sau 1.12 pentru greutatea crierului bărbătesc luînd ca unitate greutatea celui femeesc.

După Huschke. $\frac{1424 \text{ (cr. b\bar{a}r.)}}{1272 \text{ (cr. fem.)}} = 1.119$ adică 1.12 pentru greutatea cr. b\bar{a}r.

După Broca. $\frac{1323 \text{ (cr. fem.)}}{1210 \text{ (cr. fem.)}} = 1.095$ adică 1.10 pentru greutatea cr. b\bar{a}r.

Dacă comparăm greutățile medii ale trupului și luăm ca diferență numai 8 kilograme de și unit admit 11 găsim.

După media de la 9157 soldați americani.

$\frac{54.4 \text{ (gr. trup. b\bar{a}r.)}}{56 \text{ (gr. trup. fem.)}} = 1.141$

După media de la 12.740 de bavarezi.

$$\frac{65.5 \text{ (gr. trup. băr.)}}{57.5 \text{ (gr. trup. fem.)}} = 1.139$$

După media de la 617 englezi.

$$\frac{68.8 \text{ (gr. trup. fem.)}}{60.8 \text{ (gr. trup. fem.)}} = 1.131$$

Vedem deci că bărbații au corpul mai greu de cât s'ar cuveni pentru crierul lor, sau cu alte cuvinte: *femeile relativ cu corpul au creerul mai greu, de cât bărbații. Așă dar până la o contra dovadă, argumentul cum că femeia are mai puțin creer de cât bărbatul, și că prin urmare e mai puțin inteligentă și mai puțin aptă de desvoltare nu mai are nici o valoare.*

Vețiu lămurii încă cîtevâ puncte asupra acestei teze :

Tot deauna vorbind despre creer am avut în vedere mai mult femeia din popor, care cu toată mizeria și cu toată bărbăria bărbatului nu e mai puțin inteligentă de cât dînsul. Inși și adversarii femeilor ne spun, că în Paris de multe ori avocații ne putînd află chestiunile lămurit din gura bărbaților le zic să trimeată pe femei, cari sînt mai inteligente; căci bărbații mai des de cât femeile sînt tîmpiți din cauza deprăvării și beției. E sigur că nu iese și nici poate să fie o deosebire de inteligență între femeia și bărbatul din popor; fiind că și unul și altul muncesc de o potrivă, și de multe ori munca femeii cere mai multă ghibăcie și tot odată e și mai variată de cât a bărbatului. De cîtă iscusință n'are nevoe femeia pentru a crește un copil; așă bine reu cum îl crește!! În gospodărie iea are o muncă mult mai varieată de cât a bărbatului și noi știm că creerul crește nu numai cu cantitatea de mișcare, ci și cu varietatea acestei mișcări, așă d. e. un cal produce o forță mecanică mult mai mare decît omul, cu toate acestea are un creer mai mic relativ cu corpul, de cât acestea. Femeia din popor pe lîngă că de obicei muncește avalma cu bărbatul, se mai precepe încă la o mulțime de lucruri pe cari bărbatul nu obișnuște a le face, așă: țese, coase, împletește, pregătește de obicei fruptul, scoate păseri și face mîncare. Pe lîngă acestea în decursul veacurilor, ca mai slabă, a trebuit să capete și să aibă o doză oare care de șirielic pentru a putea prin acesta de multe ori să se apere de forța brutală a bărbatului.

Se va zice poate că aceasta e femeia incultă și că nu e vorba de iea, ci de cea cultă. Dar ieu cred că trebuie de vorbit de femei în general și nu de cea mică minoritate, din care bărbații au făcut o jucărie, și pe care după ce ș'au format'o după

gustul lor, acuma o defaimă și o trătează de proastă. Acești bărbați au căutat a avea din femei, o ființă care să-i desfăteze în oarele libere, cu cochetăriile ei, cu apucăturile ei copilărești, etc. iar femeile au căutat a forma din bărbați niște producători de bani, cari să le poată îndestula toate caprițiile. Și unii și alții prin selecțiunea naturală au ajuns la culme.

În adevăr ieu gădesc că femeile burgheziei sînt cu totul departe de ceea ce ar trebui să fie. Ele defaimă munca și o privesc ca înjosoare; a căută să placă pentru a putea trăi e nobil, a munci e rușine. Ele nu gădesc nici de cum înjosoare vieața ce duc, puțină gîndire numai și ar înțelege cît se înjosesc singure, căutînd numai a plăcea, a-și lua mereu aerul copilăresc, a se alintă, cum zice Românul. Privind schimele și întorsăturile ce fac, te lovește desgust și tot-odată jale, gîndind cît de mult e degradată ființa omenească!

Nici o dată copacii să nu ne ascundă pădurea, nici o dată să nu se hotărască de viitorul a jumătate din omenire de pe o mică parte numai.

„Cum am putea în adevăr să încredințăm soarta popoarelor pe mîna unor ființi a căroră capacitate craniană e cu 10 la sută mai mică.“

Oare se va găsi vr'o femeie, în care simțul de demnitate omenească n'a fost cu totul tocit, care să nu simtă amărăciune și jale ne spusă, gîndindu-se că aceste sînt ideile ce le are despre dînsa, copilul, fratele, bărbatul ei?

Imi ieu îndrăzneala de a face o întrebare cu toate că nu mă îngrijesc de loc de acel soi de emancipare de care vorbește Dl. Maiorescu. Oare popoarele au căpătat emanciparea lor numai cu cîntariul în mîna?... Oare de am cîntări creerul și faptele bărbaților, nu am găsi pe mulți ne vrednici de a fi emancipați?

„Abiea ajung azi crierii cei mai desvoltați pentru a putea conduce o națiune pe calea progresului și a prosperității naționale.“—Cu toate acestea vai de națiunea, ce o conduc acești crieri așa de desvoltați și nu se conduce iea singură. Fiind că de obicei cei mai mulți lucrează pentru prosperitatea lor materială și nu pentru a națiunei. Ieată Angliea, care să crede cea mai prosperă și cu toate acestea nația e așa de flămîndă!!! Dar în Rusia s'ar putea petrece lucruri mai îngrozitoare, dacă ar conduce-o femeile, de cît acuma cînd o conduc bărbații?!

Voiu mai repetă încă că ocupîndu-mă de femeia din popor, nu mă abat nici de cum de la chestiune. Aceasta o fac bîzîndu-mă încă și pe observațiile lui Iacoby: E știut că clasele culte se sting foarte degrabă, rar se întîmplă de durează două trei generații. Și prin cine sînt iele înlocuite? Prin fiii poporului sau

ai acelei mici burghezii, la care luxul și viața trîndavă sau o prea mare muncă intelectuală nu a slăbit cu desăvîrșire pe bărbat sau pe femeie.

Parisul n'a produs un *Victor Hugo*, iel a venit de departe; și cîți alții... Să nu mergem așa departe și să privim la noi în țară, așa în orașele mari mai toți oamenii inteligenți nu sînt localnici, nu sînt fiți ai acelei clase ce neam de neam a crescut pe catifea și au mers la Paris cu scop de a învăța, iear în realitate de a petrece; sînt mai toți născuți la țară, rar ai țaranului, căci ai acestuia n'au cu ce să se desvolte, ci a preutului sau ai dascalului, cari de multe ori sînt fiți ai poporului și duc viață cam ca și țeranii.

Un *Conta* n'a produs Iașul, nici Bucureștii, ci *Ghindăoanii!* Din nefericire puțin din acești oameni lasă urmași și dacă lasă, rar au puterea și inteligența părinților. Ieată un geniu ca al lui *Conta* s'a stins.

Așa dar de ce să nu ne ocupăm de femea din popor care avînd mijloace ar putea da femeii tot atît de capabile ca și bărbații?

Acestea toate sînt adevărate pentru cazul, cînd chiar ar fi dovedit că femeia clasei culte e mai puțin inteligentă. Dar am arătat că aceasta nu e dovedit de vreme ce cel mai puternic argument adus de Dl. Maiorescu adecă că greutatea mijlocie a crierului bărbatului e mai mare n'are valoare și de vreme ce am dovedit că greutatea creerului bărbătesc e mai mică ținînd samă de greutatea trupului.

Dacă femeia cultă de azi are alte ocupații, alte idealuri, de cît cele ce ar trebui și cari ar fi folositoare societății, aceasta nu însemnă că nu e inteligentă, ci că educația ce i s'a dat a fost rea, și e prea natural că ceea ce s'a semănat aceea să resară.

Puțin sînt bărbații cari se ocupă de știință din plăcere, cei mai mulți o privesc ca un meșteșug pentru a putea trăi, a cui e vina dacă femeii i s'a dat alt mijloc pentru a trăi?

Că femeia clasei culte e capabilă de desvoltare și că nu e mai puțin inteligentă de cît bărbatul au dovedit-o în destul fetele ruște: multe din iele pentru a se instrui au părăsit casa părintască, au părăsit luxul, și au trăit de multe ori în mizerie cu puținele lecții ce puteau căpăta, și așa feliu urmau cursul vre unei facultăți.

Chestiunea creerului e încă o urmă de prejudețiile vechi. Nu e mult de cînd se credea că femeia n'are suflet. Civilizația Indiană cît și religiunea creștină aducea ca dovadă de inferioritatea femeii, faptul că în actul reproducerei femeia, n'ar fi alta de cît un cîmp unde se aruncă semînta, iea ieră proprietatea bărbatului, menită să facă copii; îndată ce e steapă e dată afară, ca

un lucru netrebuitoriu. Acuma înse, cînd știința a arătat falsitatea acestei idei nime nu o mai scoate la iveală.

Sperez că tot asemenea va fi și cu chestiunea crierului, care după mine e dovedită ca falșă de vreme ce cîntariul ne arată că relativ cu trupul iei femea are crierul mai greu de cit bărbatul, și aștept cu nerăbdare răspunsul unui om ca Dl. Maiorescu, că am dreptate; iear de nu dovadă că premisele mele sînt falșe și prin urmare și concluzia.

Softea Nădejde.

Doi Prietenî.

(Anecdota Populară).

Intr'o noapte odinioară doi prietenî s'a 'ntîmplat

Unul cam în patru ițe, altul bine afumat

De la crîșmă să pornească înspre casă la culcat.

Deci ieșind din crîșm' afară și spre ceriū în sus cătînd

„—Uite luna“ zise unul, înse altul respunzînd

„—Las la dracu, 'i zise, uite, ieși de samă cată bine

„Asta-i lună, frate?!. Ii soare, vai de lume! Vai de tine! . . .

„Să te treci așa degrabă, să te 'mbeți, păcat, rușine . .

„Să nu poți măcar cunoaște care-i lună, care-i soare

„Te căliși curat de-a bine, mai frățică, frățioare . . . .

„—Taci că-i luna, măi creștine. Ce vorbești tu, n'are a face . . .

„—Ba-i chiar soare ca toți sorii. . . Te poftesc mă lasă 'n pace.

„Luna-i lună, soare-i soare . . . Și sfîrșește, taci din gură

„Căci iești bat . . . . Ii soare, uite, ce ferbinte-i, ce căldură! . .

„Nici nu simți acum pesemne! Bre dar groznic, te 'mbătași

„Te-ai cirpit de tot sermane! Ești bicisnic pătimași! . .

„Dar te uită ici la mine, cum pășesc de drept. He, hei! . .

„Sînt bărbat odată, zdravîn, iar tu pace . . turtă, clei!!

„Dar acesta-i soare, soare! . . Uite, 'i soare, na! să știți . . . .

„Ce mai zici acum?

„—Nemica. Zici că treaz iești, bine, fi!

„Dar ieu luna văd că este, căci o văd destul de bine . . .

„—Ba ieu văd curat că-i soare, după cum te văd pe tine.

„ Ba-i chiar lună! . .

—Ba-’i chiar soare nici nu poate lună fi...

„—Lună’i.

„—Soare, ce tot lună?!... Soare nu mai lehai!.

Tot așa zicînd într’una, unul soare altul lună,
Intîlnesc un om în cale și-l poftesc ca să le spună,
Dacă-i lună ori’i soare; înse omul ascultînd
Și privind puțin la dînsu le respuse cam zimbînd:
„—Mă iertați. Pe-aceste locuri, n’am venit de cît de-o zi
„Și mă credeți, soare, lună, încă nu știu ce va fi.

Th. D. Speranță.

Educațiunea intelectuală morală și fizică după H. Spencer.

(Urmare)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ieste adevărat că la oamenii, cari n’au avut o viață cum se cade, senzațiunile pot înșela. Oamenii cari, ani întregi, au trăit închiși, cari și-au exercitat mult creerul și mai de loc trupul, cari au mîncat după arătările ceasornicului, iear nu după ale stomahului, pot fi înșelați prin senzațiuni bolnăvicioase; dar starea lor ieste pricinuită din călcarea poruncilor date de senzațiuni. Dacă ar fi ascultat din copilărie de ceea ce-am numi *conștiința fizică*, atuncî aceasta ar fi remas un sfătuitoariu credincios.

Intre senzațiunile ce slujesc a ne conduce, sînt și senzațiunile de cald și de frig; și un feliu de îmbrăcăminte care nu ținea samă de senzațiunile copilului, trebuie privit ca vătămatoriu. Ideea că trebuie să ne întărim și deprindem trupul cu frigul ieste foarte greșită. Din această deprindere urmează adesa că mulți copii mor, sau cel puțin sînt pătimași. Oamenii bogați văd cum copii țeranilor se joacă pe-afară aproape goi, și văzînd că oamenii de la țară sînt sănătoși își închipue, că-s așa din pricina îmbrăcămintei subțiri și poartă așa și pe copiii lor. Uită că copiii de la țară trăesc în aer curat, se joacă toată ziua și n’au trupul stricat prin muncă intelectuală mai pe sus de puterile lor. Nu din pricină că umblă neîmbrăcați sînt sănătoși, ci sînt sănătoși măcar că nu se îmbracă cum ar trebui. Pierderea de căldură le strică înse.—

Ieste știut că dacă cine-va suferă de frig și din pricina unei constituții puternice nu se îmbolnăvește, tot nu crește, nu se des-

voltă cît ar trebui. Acest adevăr se poate constata la animale ca și la oameni. *Poneyii* din insulele Shetlande sufăr mai mult frig de cît caii din sudul Angliei, dar sînt pitici. Oile din munții Scoției, sînt închircite în asemănare cu cele din Angliea. În țerile polare oamenii sînt scurți, etc . .

Știința explică această închircire prin pierderea căldurei, dovedind că toate celelalte împrejurări fiind aceleași, urmează numai de cît acest efect. Căci, cum s'a zis, pentru a înlocui pierderea de căldură trebuie să se oxideze niște substanțe, care alt feliu ar sluji la hrănirea trupului. Cu cît pierderea de căldură e mai mare cu atîta trebuie arse mai multe substanțe. Dar puterea organelor mistuirei are margini. Prin urmare, cînd au de pregătit mari cîtimi de materiale pentru a ținea temperatura trupului la gradul convenit, nu pot pregăti de cît puține pentru a-l hrăni. Prin urmare trupul rămîne mic, sau de proastă calitate, sau și mic și prost tot o-dată,

De aici se înțelege însemnătatea straelor. După cum zice Liebig: „Veșmintul ieste pentru noi . . . equivalent cu o cîtime de hrană“ Micșurînd pierderea căldurei, micșurează nevoea de hrană pentru a ținea temperatura. Se știe că animalele ținute în grajduri calde se țin în stare bună cu mai puțină hrană. Dacă sufăr frigul, îl sufăr pierzînd din grăsimi, din mușchi, după întîmplări.

Adevărul științific, astfelîu dovedit prin etnologie și cunoscut de agricultori, se aplică la copii cu îndoită putere. Cu cît sînt mai mici și cu cît cresc mai răpede cu atîta li se face mai mare reu prin pierderea căldurei. În Franția, copii mor adesa pentru că-i duc prin frig pentru a-i înscrie la primărie în registre. Quetelet a arătat că în Belgiea, mor de două ori pe atîta copii în ianuar de cît în iulie. În Rusia mor foarte mulți copii. (Dar la noi, ce efect va fi avînd botezarea în apă rece la beserică, asupra copiilor țeranilor?! Mi se pare că d-nii Doctori ar trebui să caute de nu pricinuește această botezare multime de morți, de nu cum va spălîndu-i de păcatul lui Adam, nu-i spală și de păcatele ce ierau să facă în viață, omorîndu-i. Nota Traduc.). Ieste știut că la copii pierderea de căldură chiar în condițiunile obișnuite ieste mai mare îndoit, cît a celor în vîrstă.

Vedeți ce nebunie ieste a îmbracă ușor pe copii. Care părinte ajuns la vîrsta coaptă și ne avînd altă trebuință fiziologică de cît de a înlocui în fie care zi țesăturile, și pierzînd căldura mai încet de cît copilul, ar crede folositorîu a îmblă cu picioarele goale, cu brațele goale și cu gîtul gol? Cu toate acestea silește pe copil să îmble așa, să facă o cheltuială de care se

fereste pe sine! Să-și amintească că fie care dram de substanță hrănitoare cheltuită fără folos pentru păstrarea temperaturii trupului, ieste luat de la hrănirea organelor și că dacă va scăpa poate de gutunaruri, de congestii și de alte boale, va ajunge la o desvoltare mai rea de cât se putea.

Așa dar nu trebuie să ne îmbrăcăm totdeauna într'un felii, dar să ne îmbrăcăm așa că să nu simțim frig citu-și de puțin. Această regulă dată de Dr. Combes ieste primită de toți oamenii de știință. Toți oamenii competenți zic că obiceiul de a suferi frigul ieste „un obicei vătămătoriu“, care ar trebui de lepădat.

Ieste trist de a vede cum mamele vatămă sănătatea copiilor, pentru a se supune unei mode negreșit. Destul de reu că se supun iele la toate nebuniile închipuite de franceji; dar ieste un lucru peste măsură de nesocotit că-și îmbracă copiii după „*le petit courrier des dames*“. Aste pricinuesc boale, li se oprește creșterea și li se slăbește constituția, nu-i rar să li se aducă și moartea și toate acestea pentru a urmă modele franțuzesti!! Apoi îmbracă copiii cu strae frumoase și scumpe și le poroncește să nu le tăvălească. „Scoală-te îți tăvălește jăcheta cea nouă“ strigă mama la copilul, „care se dădea de a dura pe jos.“ „Vină înapoi îți împli de țernă colțunir“ strigă dădaca la băetul care se apucase să se sue la deal de a dreptul prin țernă și bulgări. Imbracă reu copiii și măcar nu-i lasă să facă exerciții.

Miri de ființi omenești sînt osîndite pe fie care an la nenocire, numai pentru a urmă modei, cînd nu-s jertfiți deșărtăciunei mamelor!

Prin urmare straele să nu fie așa de groase în cătsă pricinuească căldură înădușitoare, dar să apere în totul de frig; în loc să fie de bumbac, de pânză, etc. să fie mai bine dintr'o stofă tare de lână, care să apere de frig și să nu se rupă ușor, iar coloarea să fie așa ca să nu se tăvălească degrabă.

Pentru băeți s'a admis nevoea de exercițiu trupesc, numai la noi nu se prea îngrijesc de asemenea lucruri. Cu totul alt-felii se petrec lucrurile cu fetele. Spencer spune că a avut ocazia de a observă un pensionat de fete și unul de băeți vecine cu dînsul. La scoala de băeți, mai toată grădina ieră prefăcută în loc pentru jocuri, cu toate cele trebuitoare pentru gimnastică. În toate zilele înainte de prînz, apoi la unsprezece ceasuri, la ameză, sara după lecție ieră asurzită vecinătatea de strigătele băeților, cari se jucau. Cît stau afară ochii și urechile arătau ori cui că-s plini de de bucurie că se află în acea stare de activitate plăcută care face să bată pulsul mai tare și asigură prin această funcționarea sănătoasă a tuturor organelor. Cît de deosebită ieră pri-

veliștea de la scoala de fete! Nici nu se știea că ieste alătura un pensionat. Grădina tot așa de mare ca și cea de la scoala de băeți ieră cu alee pentru primblare, dar nemic pentru jocuri! In timp de cinci luni nu se auzi un rîset sau un strigăt. Uneori se vedeau domnișoare primblîndu-se prin alee cu cărțile în mîna. Numai odată a văzut o copilă fugărind pe alta prin grădină

Pentru ce această deosebire? Oare constituția unei fete se deosebește așa de mult de a unui băet în cît fata să n'aibă nevoie de eserciții? Oare fetele n'au gust pentru asemenea jocuri zgomotoase? Să vede că acei însărcinați cu creșterea fetelor își închipue că nu-i de dorit să le facă puternice și sănatoase, închipuindu-și că prin aceasta le-ar face să samene a țerance. Se vede că idealul de femee, după dînsii, ieste nedespărțit de slăbăciune și sfială. Nu ne așteptăm să mărturisască cine-va că așa gîndește, dar ni se pare că idealul guvernantelor ieste acesta. Dacă cred înse că și bărbații au tot aceeași idee de perfecția femeească, se înșală.

„Prin urmare să lăsăm fetele să alerge ca niște nebune și să crească zbănțuindu-se și bătîndu-se ca băeții,“ va zice un apărătorii al obiceiurilor. In „stabilimentele de educație pentru domnișoare“ ni s'a spus că jocurile zgomotoase, ca ale băeților, se privesc ca obrăznicii și sînt oprite, noi credem că de frică să nu capete domnișoarele obiceiuri nepotrivite pentru o femee cum se cade. Temerca ieste neîntemeeată; oare băeții, măcar că s'au jucat și au facut gimnastică, nu pot să se poarte cum se cuvîne, cînd ajung mari? Ieste de crezut că fetele crescute cum dorim noi s'ar apucă de mers într'un picior prin saloane, ori s'ar dà peste cap? Sintem deplin încredințați că nu.

Aice trebuie să arătăm ideea noastră despre gimnastică, gimnastica ieste un exercițiu artificial, ne firesc și nu poate exercită armonic tot trupul. Apoi gimnastica nu pricinuește plăcere și exercițiul fără plăcere nu ieste destul de folositorii. Plăcerea singură întărește trupul. Luați sama ce efect pricinuește asupra unui bolnav o veste bună sau venirea unui prieten! Luați sama cum sfătuesc doctorii pe oamenii slăbănogi să caute a trăi în societăți plăcute! Aduceți-vă aminte de folosul ce aduce schimbarea locului! Fericirea ieste foarte întăritoare. Grăbind bătăile pulsului, ușurează îndeplinirea celorlalte funcțiuni; și tînde a ne face mai sănătoși de cît ieram sau a ne însănătoșă dacă ieram bolnavi. Din această pricină jocurile sînt mult mai folositoare de cît gimnastica. Prin urmare nici pe fete, nici pe băeți nu trebuie să-i oprim de la jocurile la cari îi împing gusturile lor firești.

Ne remîne încă un punct de cercetat, punct care cere poate

mai multă judecată de cît cele de cari am vorbit. Mulți susțin că în clasele culte tinerii și acei ce ajung în vîrstă coaptă nu-s nici așa de mari, nici așa de puternici ca părinții lor. Auzind această părere crezusem că ieste greșită, dar luînd bine sama am văzut că în adevăr în clasele culte mai nici o dată n'ajung copiii pe părinți. Doctorii zic că oamenii de acuma n'ar putea suferi luările de sînge ce sufereau cei vechi. Pleșuviea înaintea de vreme ieste mai deasă de cît înaintea, dinții cad mai de timpuriu, etc... Oamenii din veacul trecut, cu vieța desfrînată ce aveau, puteau suferi osteneți, cum nu pot suferi oamenii mai cumpătați din vremile noastre. Deși beau virtos și mîncau la ceasuri neregulate, deși trăeau în case reu aerate, și nu se îngrijeau mult de curățanie, părinții noștri puteau munci cu mintea și cu trupul mai mult de cît noi. Și generația viitoare ni se pare că va fi și mai slabă încă.

Ce înșamnă aceasta? Oare hrana prea îmbielșugată de mai înaintea ieră mai puțin stricătoare de cît aceasta de acuma neîndestulătoare? Oare hainele prea subțiri să fie de vină? Jocurile zgomotoase ale tinerimei, părăsite sub cuvînt de lipsă de eleganță, să fie pricina? De bună samă toate aceste pricini au partea lor, dar mai puternică de cît toate pare a fi muncă intelectuală prea mare.

Trebuințele vieței de acuma silesc pe oamenii în vîrstă să muncească mai greu de cît altă dată; pentru a face pe tineri în stare a putea lupta cu folos îi supunem la o muncă intelectuală ieară-și mai mare de cît înaintea, Reul ieste îndoit. Părinții slăbiți prin muca necumpănită fac copii slabi și acești copii sînt siliți să muncească cu mintea mai mult de cît muncise părinții în tinerețele lor.

Mergeți unde voiți și vi se va vorbi de copii și de tineri, băeți și fete cu sănătatea stricată din pricina învățaturii. Unuia i-a hotărit doctorul să șadă la țară pentru a-și întări trupul prea slăbit; altul a căpătat o congestie cronică la creer; altul are niște friguri din pricina ațitărei pricinuită din pricina școalei; aiurea veți afla că un tînăr a trebuit să părăsască învățătura și că acuma după ce a început'o din nou, leșină adesa în clas. Aceste fapte nu-s numai închipuiri. Boala ajunge moștenită cunoaștem o damă crescută în o școală din Scoția în care nici nu mîncă de ajuns nici nu ieră îmbrăcată destul și care avea ametală demineata în tot timpul vieței, copiii ei au moștenit această slăbăciune de creer și nu pot să sufără fără dureri de cap și fără amețeli chiar o muncă intelectuală potrivită.

Dar cîte stricări de sănătate pricinuite prin muncă intelectuală prea mare se întimplă cu încetul și nu se bagă în samă.

Dacă oamenii în vîrstă sufăr din pricina muncii prea mari cu mintea, cu cît mai mult nu vor suferi copiii, cari nu-s în stare să muncească cît dinșii!

Cînd ne gîndim la disciplina fără de milă din școli, nu găsim lucru de mierat, că pricinuește atîtea rele, ci că nu pricinuește mult mai multe. John Forbes a arătat că în școlile de fete din Anglia se muncește 13 ceasuri pe zi și că într'un pensionat cu 40 de eleve, nu ieră una care să nu fie mai mult sau mai puțin stricată la trup.

Intr'o școală unde se pregătesc profesorii, elevii muncesc până la 13 ceasuri pe zi și alții și mai mult, căci programele sînt încărcate și profesorii interesați a trece examene cu elevii. Și ce urmări are această muncă nesocotită?—Tinerii veneau rumeni și peste puțin timp se îngălbeneau. Boalele sînt foarte dese; lipsa de gust de mîncare și nemistuirea foarte obișnuită. Diareea așa de răspîdită în cît une ori a treia parte din elevi pătinesc de dînsa. Mai toți sufăr de dureri de cap, pe unii îi ține durerea zile sau chiar luni întregi. Unii nici nu mai pot urmări școala și sînt nevoiți să o părăsască.

Așa ieste vieața într'o școală model, întemeiată și privilegiată de oamenii cei mai luminați ai veacului nostru! Asprimea examenelor, timpul prea scurt ce se dă pentru pregătire, silesc pe elevi să-și strice sănătatea și dacă se îngăduie asemenea stare de lucruri, se dă dovadă dacă nu de cruzime, cel puțin de o *ignorantă intristătoare*.

Lucru ciudat, cei mai mulți părinți înțeleg primejdia unei culturii pripite a copiilor și nu vroesc să înțeleagă că ieste tot așa și cu tinerimea! Un profesor de fiziologie zicea că copilul lui nu va luă nici o lecție înaintea de opt ani.—O dezvoltare pripită, o grămădire nesocotită de materii strică tot viitorul unui om.

Dacă cine-va cheltuește multă putere într'o parte, nu-î rămîne pentru altele, putere din nemică nu se face. Dacă un tînar muncește mult cu creerul, singele care-i vine la creeri ieste pierdut pentru creșterea trupului și dacă munca ieste foarte mare, chiar creerul se strică. Creerul care în copilărie ieste destul de mare, se va organiza, se va perfecționa în structură, dacă copilul va munci cu mintea; dar prin aceasta se va opri creșterea și nu va ajunge cum ieră să ajungă de mare și de puternic. *Așa se explică de ce tineri cari întreceau pe cei de o vîrstă cu dinșii, remîn mai apoi în urmă și dau de minciună așteptările profesorilor și ale părinților.*

(va urmă).

I. Nădejde.

Ce știm despre lume?

(Sfirșit).

Ne rămâne o chestie de adâncit, căci fără aceasta am lăsa neatinsă o parte foarte însemnată din problema lumii.

Numai în treacăt am arătat într'un număr trecut ce credem despre spirit și despre materie. Acuma înse voi lua chestia mai pe larg și mai adânc.

Toate fenomenele fizice se pot reduce la materie în mișcare, am dovedit că afară de materie și de spațiu nu poate să mai existe ceva. Dar materia însă-și se poate reduce până la particule de eter foarte mici și în mișcare veșnică. Așa numitele elemente [Aurul, argintul, oxigenul, etc.] sînt formate din atome, cari nu s de cît grupe sau sisteme de particule de eter. Așa dar materia poate fi privită ca compusă din particule asemenea cari sînt întinse, impenetrabile și în mișcare.— Prin urmare știința ne arată că trebuie să ne închipuim un spațiu nemărginit în care se află particule întinse și impenetrabile și veșnic în mișcare. La această închipuire ne duce fizica și chimia.

Cercetările asupra spiritului, pe de altă parte ne arată că trebuie să ni-l închipuim ca compus din o stare de conștiință foarte simplă repetată și combinată cu sine însă-și în chipurile cele mai feliurite. Pentru a lămuri acest punct voi arăta cum ajunge *Spencer* la acest rezultat în „*Principes de psychologie*“.

Mai întâiu ia starea de conștiință numită *sunet muzical*, care ni se pare prin observare internă a fi simplă. Să presupunem o roată cu dinți, care s'ar mișcă așa ca să lovească cu fiecare dinte într'o limbușoară de metal; dacă s'ar mișcă așa ca să pricinuească mai puțin de 16 lovituri pe secundă, am simți despărțite cele 16 zgomote. Dacă înse roata ar pricinui 16, sau mai mult de 16 lovituri pe secundă, atunci am simți o singură stare de conștiință care ni s'ar părea simplă, deși ar fi compusă din 16 sau mai multe urmîndu-se re-

gulat una după alta. Cu cît numărul loviturilor pe secundă va crește, *sunetul* ce vom simți va fi mai ascuțit și de la o vreme nu vor mai putea să ne pricinuească vre o senzațiune.—Timbrul sunetelor muzicale se explică ieară-și prin combinarea unei serii de lovituri cu alte serii mai slabe, dar formate din lovituri mai grăbite. Iată dar o dovadă că stări de conștiință, cari ni se pare simple, pot fi formate prin repetarea și combinarea feliurită a aceleia-și stări de conștiință elementară.

Tot astfel se petrece lucrul și cu senzațiunile luminoase: De sigur starea de conștiință numită *culoarea roșă* constă din un număr de stări de conștiință foarte mare și dacă numărul acelor stări de conștiință se înmulțește senzațiunea se schimbă și avem starea de conștiință numită *portocaliū, galbănū, etc...* Așa putem să ne închipuim toate stările de conștiință aduse la un singur element, și după cum materia se reduce la particulele de eter, tot așa, spiritul și la acea stare elementară de conștiință. Fără a intra aici în amărunte cari dovedesc, că numai de cît trebuie să primim această părere a lui *Spencer*, voiți arată numai că așa se poate înțelege evoluția spiritului în seria animală.

Acuma ne punem întrebarea, dacă particulele materiale sînt acele cari au aceste stări de conștiință, adică dacă trebuie să ne închipuim că acele particule întinse, impenetrabile și în mișcare au însușirea de a avea stări de conștiință, cînd sînt puse în mișcare într'un chip anumit; ori dacă trebuie să admitem, că în spațiu se mai află pe lîngă materie încă o substanță, care să fie substratul fenomenelor psihice (sufletești), așa cum materia este al celor fizice?

Ne-am pus așa dară întrebarea dacă este pe lîngă materie, încă și acel ce numit spirit.

Înainte de toate trebuie să fie bine lămurit, că tot nu înțelegem nici cînd zicem că materia *simte, etc*, nici cînd zicem că spiritul simte. Cum se poate să simtă și să cugete o particică materială, o atomă de eter, nu în-

țelegem și nici nu vom înțelege vre o dată. Cum cugetă substanța numită *spirit*, înțelegem tot atât de puțin.

Să vedem dacă se pot aduce oare cari dovezi, cari să ne silească a admite existența spiritului și dacă ne vom vedea siliți vom admite existența lui și deși nu înțelegem, dar vom crede că cugetă, etc; de nu, vom crede că materia are și această însușire.

Ce zic spiritualiștii?

Fenomenele fizice sînt așa de deosebite de cele psihice, în cît nu putem să le credem pricinuite de aceeași substanță, adecă de materie.—Pentru a lămuri această dovadă, să luăm un exemplu: În lumea din afară ieste un clopot, cineva poartă limba de lovește în usna clopotului, în noi se produce senzațiunea numită *sunet*. Să privim lucrul mai de aproape. Moleculele clopotului *vibrau* și puneau în vibrare moleculele aerului, aceste molecule puneau pe altele în mișcare, etc.. până ce și aerul din urechile noastre a ajuns să vibreze apoi aceste vibrații s'au comunicat capetelor nervului auzului în urechea internă. Din această pricină s'a produs un feliu de mișcare în nerv și s'a întins până la coaja cenușie a creierului în care după cum arată fiziologia a trebuit să se producă iarăși un feliu de vibrare, de mișcare, a particulelor materiale. Până aici am avut a face numai cu materie în mișcare; aici de o dată se îmfașoază ceva cu totul deosebit senzațiunea de sunet! Ce asemănare este între materia în mișcare și senzațiune? — De sigur nici una. Prin urmare, zic spiritualiștii, ieată o dovadă, că trebuie să închipuim o substanță deosebită, care sub influență mișcării materiei capătă senzațiuni, acea substanță o numim spirit.

Noi atragem luarea aminte a cetitoriului, întâiî asupra faptului că fenomenele psihice se observează pe altă cale, prin alte instrumente de cît fenomenele fizice și că deosebire între cele două feluri de fenomene poate să fie pricinuită tocmai din această cauză. Să luăm un exemplu: Să fie într'o cameră un om, să fie în doi părți ai

acelei camere niște borte, în una să fie o linte biconcavă de cristal albastru și în alta o linte biconvexă de cristal roș, etc. Dacă am privi, oare, la om prin aceste linți l'am vedea tot într'un feliu? De sigur că nu. Am fi oare în drept a zice că sînt doi oameni deosebiți? De sigur că nu, căci am privit prin instrumente deosebite și cu tot dreptul trebuie să stăm la cumpene, de nu cumva deosebirea nu vine de la dînsule. Așa dar spiritualiștii nu aū din dovada dată mai sus nici un folos; ar fi nelogic a trage dintr'însa vre-un folos pentru teoria lor sau pentru cea materialistă.

Altă dovadă mai aduc spiritualiștii întocmindu-se pe faptul că *Ieul*, subiectul tuturor actelor psihice se arată ca *unul singur*, ca unic, pe cînd materia din coaja cenușie a creierului se arată că constînd din mulțime de bilioane de pîrticele. Cum s'ar putea explica, zic ieī, unitatea ieului, dacā am admite cā materia cenușie are stările de conștiință ce compun spiritul? N'ar fi mai logic a admite cā ieste o substanță unică, asupra căreia lucrează pîrticelele materiale și produc prin urmare într'însa toate stările de conștiință? Nu s'ar înțelege atunci unitatea ieului?

La această dovadă respundem, că, cum admit spiritualiștii cā ieste spiritul o substanță unică în care se petrec fenomenele psihice, așa putem admite și noi cā o *pîrticică materială* ieste ca un feliu de centru la care se comunică toate mișcările din coaja cenușie și în care au loc prin urmare toate actele psihice; ori cā mai multe pîrticele materiale formează o grupă la care se comunică toate mișcările și prin urmare toate stările de conștiință. Această din urmă presupunere se asemănă cu ipoteza materialistă propusă de *Conta* în teoria fatalismului. Așa cā nu vedem ce folos pot trage spiritualiștii din unitatea ieului.

Mai aduc ca dovadă *permanența Ieului*. adecā faptul cā acela-și *Ieu* se cunoaște cā a avut stări de conștiință zece ani în urmă și acuma. Cum se împacă a-

ceastă statornicie a Ieului cu faptul cunoscut, că creerul se reînoește cu desăvîrșire într'o lună de zile? Nu trebuie oare să admitem că există în noi spiritul, care nefiind supuse legilor materiei stă neschimbat și prin urmare cu tot dreptul se recunoaște ca subiect al actelor sale de zeci de ani în urmă.

La această dovadă răspundem, că creerul se schimbă pe încetul, că forma și organizarea se păstrează și că atomele cari ieu locul celor vechi nu se deosebesc în nemica de acestea și dacă creerul trecut avea schimbări în organizație, etc. se păstrează, pentru că atomele nouă ieu locul celor vechi. Prin urmare și permanența Ieului nu aduce nici o dovadă pentru existența spiritului.

De acest feliu sînt dovezile spiritualiștilor și le-am adus pe cele mai puternice. Acuma ne rămîne 'să arătăm vre o dovadă, care să ne facă să ne hotărîm între amîndouă teoriile sau ipotezele, dacă vroiți.

A zice că ceva iese în spațiu, cu existență deosebită înșamnă că acel ceva ocupă un loc în spațiu. Prin urmare tot ce există trebuie să fie întins.

Tot ce iese întins trebuie să fie sau penetrabil sau nepenetrabil. Ceea ce iese întins și penetrabil iese spațiul, ceea ce iese întins și nepenetrabil iese materia. Prin urmare nu iese de cît spațiu și materie. Decî trebuie să admitem că materia iese cauza și a fenomenilor psihice, că acestea se petrec într'însa. Decî ca rezultat zicem: *În spațiu există un ce întins, impenetrabil, veșnic în mișcare, fără început și fără sfîrșit în stare a simfî, acest ce ni se arată ca materie privit prin observația lunei din afară și ca spirit prin cea năuntrică.* Ca adaos voiî mai zice că legea evoluției spiritului, fiind în totul aceeași cu legea evoluției sistemului nervos, la orî ce fenomen fizic, din creer corespunzînd în spirit o schimbare, etc.. vedem adevărul rezultatului de mai sus.

Acuma putem întră și mai adînc în chestie. Am văzut că lucrurile nu-s așa cum ni se arată nouă, că

de exemplu lucrurile nu-s roșe, verzi, etc., că sunetele nu există în lumea din afară, că sub formele cele mai deosebite ale fenomenelor, găsim materie în mișcare. Acuma vine întrebarea foarte firească, dacă ceea ce ieste, ieste chiar așa cum ni se pare nouă, dacă ieste în lumea din afară spațiul, întindere, impenetrabilitatea, mișcarea. Nu-s toate acestea tot niște senzațiuni ale noastre proiectate în lumea din afară, ca și colorile pe cari oamenii necunoscători le închipue ca existînd? Cînd zicem că zaharul este dulce, atribuim zaharului o senzațiune a noastră, oare cînd zicem că materia ieste impenetrabilă nu facem tot așa?!

Noi credem că, da, dar orî cum ar fi, acel *Ce* care ieste ni se îmfațoșază sub niște simbole, ca întindere, impenetrabilitate, etc și acestor simbole trebuie să corespundă o realitate necunoscută pentru noi. Dar știința trebuie să ne facă a cunoaște lumea și a ne-o închipui așa cum ar vedea-o o ființă construită ca noi, dar cu simțurile așa de dezvoltate în cît să poată privi spațiul nemărginit și tot ce ieste întrînsul, din veci în veci. — Noi credem că știința a ajuns la acest punct și tot credem, că greșesc pozitivistiî, cînd zic că nu putem să ne pronunțăm asupra chestiilor metafizice, ca existența lui D-zeu, viața viitoare, etc. Ieste deplin dovedit că acestea sînt numai niște halucinațiuni zădarnice. Nu ieste nime care să fi făcut din nemică lumea, adecă acel *Ce* de care am vorbit, acel *Ce* nu ne cîrmuește, nici nu se îngrijește de noi.

În șirul de articule *Ce știm despre lume?* am atins chestiile cele mai însemnate, am arătat ce idei mi s'au părut, că urmează din cercetările tuturor învățaților. Aceasta ieste *sinteza lumii*, așa-mî închipuesc ieu lucrurile acuma. Negreșit că lucrarea mea a avut de suferit din pricină îmbucățirei și mai ales pentru că am scris fie care bucată, atunci cînd trebuia să se publice în revistă, D-l. Maiorescu într'o conferință de la Ateneu ne-a făcut cinstea de a ne pomeni și a numit „Contem-

poranul“ o revistă *materialistă pură*. Ce felii de materialişti sîntem (*purî sau nu*) se vede din articolele publicate şi nu ne ascundem. (*)

I. Nădejde

Ploşniţele.

„Ti!... Dehăniî blăstămate. Blăstămat de toţi să fie
„Neamul vostru cel de ploşniţi într'a vecilor vecie
„Căci de sînge 'nsetoşate alergaţi ca nişte hoţi.
„Şi mă faceţi în veghere să petrec atîtea nopţi
„Dă, mă rog, e bine? Îţi place să te zdrunceni s'oboseşti,
„Cît de lungă ţine ziua, şi cînd tocmai te gîndeşti
„Ca să dorm' vr'o leacă'n tîcnă, să mai scapi de-a grijei lanţuri
„Să te vezi veghind de-odată şi prin minte cîrduri, danţuri
„Să priveşti cum trec de mină, cum cu chip hîdos, urît
„A le vieţii negre iasme se rinjesc posomorît
„Şi te strîmbă. Zeu te uită cum se'nşiră miî de gînduri
„Şi din minte-mî se ridică şi se duc se duc în cîrduri
„Peste pragul minţii mele şi se pierd departe-afară
„Printr'o ceaţă nepătrunsă, peste-a gîndului hotare.....

„Tot se duc . . . dar vezi cu iele însăşi noaptea mi se duce
„Şi mă tem ca nu pe gînduri ziua albă să m'apuce....
„O! Cumplit necaz ş'amarnic, ne-auzit, de nerăbdat
„Ca să ai în casă ploşniţi!!...-

„Naţi-o bună. M'a pişcat...
„Stăi s'aprind vr'o leacă lampa să te văd. Dar uite, uite,
„Cît de roşă-î, cît de plină şi cum fuge, cît de iute
„Şi s'ascunde pîntre pături. Stăi c'am prins'o şi gîndesc
„Ca s'o dau la dracu-afară. Ba mai bine s'o pîrlesc
„Şi să scap măcar de-aceasta....

*) Ieată Numerele din „Contemporanul“ în cari s'a publicat „Ce ştim despre lume?“ . N. 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 11 12, 13, 19, 23.

O! Ce mare! Ce minune

„Pe pământ mai ieste omul!... Ce stăpin?! Înșelăciune!!
„A mândriei sale visuri înspre slavă-l tot ridică
„Ca să vadă mai la urmă că chiar scîrba cea mai mică,
„Din făpturi ce sînt în lume, vieața 'ntreagă-i amărăște
„Și-l supune sub poronca-i să vegheze. Și-l muncește
„Ca pe-un rob. O! Rob la ploșniți! Traiū cinesc. Iera mai bine
„Boțul ista de materii cari azi mă fac pe mine
„Să fi fost făcut vr'o oală, ori vr'o piatră, căci de-s ieu,
„Om cu minte, cu simțire ce folos de simțul mieu,
„Că simțesc necaz, durere, și din toate ce gîndesc
„Cînd și cînd din miș de gînduri de se'ntîmplă să găsesc
„Cîte-un gînd ce-mî dă nădejde?... Dar îmi place să simțesc
„Căci simțirea dînsa numai îmi aduce astă lume
„Imprejuru-mî și-mî arată de-a măruntul tot anume
„Ce-i frumos și ce-i de jale, și mă face să simțesc
„Duiosiea, ce-i iubirea, și-mî arată că trăesc
„Și sînt om. Da voiū mai bine ca să sufăr, dar să știu
„Ce e vieața'n astă lume. Ș'un minut n'ası vra să fiu
„Făr de simț. Acel ce'n vieață pentru cel nenorocit
„Nici o lacrimă nu varsă, ci cu suflet liniștit
„Il privește: E-un culbece, suflet mirșav, înjosit.
„Voiu să simț. Da! Voiū.....

„La dracul. Iear mă pișcă! Ce păcat!!..

„Cine știe'n cîte rînduri astă noapte m'am sculat
„Dar degeaba. Parcă aste lighioi ce 'n veci trăesc
„Ca tălharii ca să sugă numai sînge omenesc
„Se stîrlesc ușor?!!. De unde?!.. Cînd de-a gata tot ce vor
„Iși găsesc pe-a noastre spete, se'nmulțește neamul lor
„Ca năsipul și se pare, că silesc s'ajungă-o dată
„Numai iele să remîe, omenirea înse toată
„S'o răpună s'o stărpească de pe-acest serman pămînt.
„Vor stăpîne să se facă, să domnească'ntr'un cuvînt....
„Neam serman, domnit de ploșniți ce te-așteaptă, ce urgie
„Suferi-vei să te stîngă, vei cruța cu mișelie
„Niște ploșniți?!..

„Na, căci ieară-și mă foesc?! La naiba! Poate

„Cite ploșniți sînt în lume au venit aice toate.
„Negreșit păreții, podul sînt buceșiți și parcă văd
„Acățate miș de ploșniți, cari'n cîrduri se răpăd
„Să mă rumpă.... Haide-odată să-mî aprind acest chibrit

„Să le văd drept ciudă.... Uite, parcă nu-s !!!... vor fi fugit
„Căci lumina pentru iele nu-î plăcută, fug cu toate
„Fug ca hoții, fug de ziuă și se duc să cate noapte.

„Mult mă mier. De-atîta vreme de cînd ploșnița-l mininecă
„Cum putu să rabde omul pîn-acum și astă-zî încă
„Să mai rabde ca să-l sugă, azi cînd știm c'a lui știință
„A trecut așa departe și cînd află cu putință
„Să măsoare munții luneî și s'asculte cum în soare
„Ard, pocnesc, foesc să mișcă a lui pături arzătoare!!..

„Rabdă toți? Orî nu? Orî rabdă, nu știu zeu. Și parcă-mî vine
„Ca să cred că aste ploșniți, aste lacome juvine
„M'aū ales pe mine numaî, și mă rod, mă sug de sînge,
„Căci n'aud pe nimenî altul că de-alor necaz se plînge.
„Dacă-î drept e reu de mine. Dacă nu, atunci e reu
„Pentru toți sermanî oamenii și-s de plîns. De plîns e zeu
„Cînd pe-un om necazul groznic într'atîta îl chinuește
„Că deprins cu'alui durere nici nu știe c'o simțește....

„Cum nu știu, aceste scîrbe de juvine ce gîndesc
„Despre lume ntr'a lor minte. Negreșit că socotesc
„Că-î ursită pentru iele; ieară omul li s'a dat
„Ca să-l sugă sau mai bine ca un felîu de demîncat....

„Stai să văd căci iear mă mișcă, dar s'aprend întăiu lumină
„Pe'ntuneric văd prea bine, că n'am ticnă, n'am hodină.
„Uite scîrba cum aleargă!... Na, c'a stat. A stat în drum
„Cum se strînge, se lipește!.. Ce gîndește oare-acum?
„Oare șade iea la gînduri, căci mă vede c'o pîndesc
„Orî ce gînd, ce planuri strașnici, trec prin capu-î ploșnițesc
„Hei, mai știî?! Mai știî pe unde se gîndește prin trecut
„La creare tocmai. Poate zice dînsa: „La'nceput
„A luat pămînt cu mîna ș'apoi ploșnița făcut
„Și-a zis crește, te'nmulțește ca năsipul și domnește
„Peste tot ce ieste'n lume și din sînge te hrănește..“
„Hei! Pornești, mai stăi vr'o leacă. Stăi puțin ș'asteaptă'n loc
„Știî că'n urmă pe Sodoma a ploat din ceriū cu foc
„Iea așa!.. Pocnești? Pocnește!.. Tii! ce miros, dar mai bine
„M'ași primi să văd pe toate mirosind așa ca tine
„Știî prăjite. Zeu pe cinste!.. te-am prăjit așa-î te-am fript
„Căci și tu cu neamul vostru m'ați mîncat de m'ați gătit
„Voiū să las această casă să mă mut și să găsesc

„Altă casă unde'n tică, să pot fi, să hodinesc
„Fără de grijă ; înse unde? La apus la resărit
„Miează-zi ori miează noapte, unde-i locul ce-l ferit
„S'apărat, scutit de ploșniți ? Căci pe cât am auzit
„Sînt și-aiurea ; numai alt-fel se numesc. Intr'un cuvînt
„Tot ce sug de-a gata sînge tot un feliu de ploșniți sînt.
„Hai să dorm, căci parcă somnul mă cam fură, mi-a venit.
„S'a mai dus o noapte, uite ! Dar cu ce m'am folosit ?
„M'am prostit. Ba nu căci astă-zi am ajuns să văd și pot
„Chiar a zice că pămîntul iese-un cuib de ploșniți tot.

Th. D. Speranță.

Scrisoarea D-lui Dr. Zamfirescu.

Domnule Redactor!

În numărul 21 al „Contemporanului“ de la 1 Maiu, ați publicat niște împrejurări care privesc pe Dl. Dr. Bucșenescu ca împiegat al comunei, împrejurări pe cari D-sa mi le atribuea mie, depă cînd l'am înlocuit 11 zile.

Am așteptat să văd ce proporțiuni vor luă asemenea justificări, și în pre-ziua aparițiunei „Contemporanului“ Nr. 22, m'am informat că lucrurile au mers mai departe, căci v'a pus pe Dv. în pozițiune de a rectifica acestea în sensul justificărilor ce Dl. Dr. Bucșenescu își făcea celor cari-l întrebau. Și în adevăr că în Nr. 22 am și citit rectificarea ce-ați făcut, împărțind chestiunea în două din care prima jumătate mi se atribue mie, iar despre Dl. Dr. Bucșenescu ziceți că s'a purtat ca un cavaler, și mă mier cum nu mi s'a atribuit și pe cea de a doua cu palmele, căci cine iese capabil să se exprime în modul cum ați arătat în prima parte din Nr. 21 al „Contemporanului“, iese evident că poate să și pălmuească.

V'am promis printr'o mică scrisoare ce ați-bine voit a o publică în Nr. 22, că vă voi trimite spre publi-

care în primul număr lămuririle cum am găsit că s'a petrecut faptul ce mi se atribue mie.

În ziua de 16 Maiu cînd am luat cunoștință de cuprinsul rectificării, cugetînd mi-am amintit că în timp de 11 zile de la 8 la 19 Mart, cît am înlocuit pe Dl. Dr. Bucșenescu, am fost chemat de D. moașă a despărțirei la o singură facere de la casa Nr. 861 din strada Cocoș (femea lui Vasile Fierariu sau Ganea). Facerea ieră în prezentațiune cranieană și fără nici un accident.— D-na Moașă mă chemase pentru-că însărcinata prezentă pe părțile posterior al vaginului o mică tumoare poli-poasă și i-am spus D-nei Moașe că tumoarea fiind mică, facerea va avea loc prin însă-și contracțiunile uterine de-și ieste o primipară, cu toate acestea dacă eventual se va ivi vre o dificultate, să mă chime îndată.—A doua zi am vizitat femea fără să fiu chemat și am găsit că facerea se efectuase după cum diagnosticasem în prima zi.—D-na Moașă nu mai ieră în acel moment lîngă lehuză.

Am mai fost chemat la casa Nr. 320 din strada „Morile de vînt“ la femea lui Alecu Soficu sau Paiu, înainte de a suplini pe Dl. Dr. Bucșenescu și am mers ca să servesc pe un confrate funcționariu (și pe atunci, până după suplinire, prieten), pe care nu-l găsisse acasă la acea oară.

La această femea în adevăr am găsit hemorgie gravă din cauza aderenței a unei jumătăți a placentei, și am ramas lîngă pacientă până am oprit hemoregia. Adoua-zi am fost din nou chemat ca s'o revăd, și Dl. Dr. Bucșenescu își amintește cred de acest caz, precum și că am fost gratuit, numai în scop de a-i face D-sale un serviciu.

Am fost la comisie ca să mă pun în cunoștință de persoana care se zice că m'ar fi chemat și căreia i-aș fi dat răspunsurile ce le arătați în partea întâia a revistei Dv. Nr. 21, și mi-a răspuns că ieste un Domn Gorescu din strada „Morile de Vînt“.—Am observat

registru de bolnavi și am văzut că acest nume ieră trecut în ultima zi de 19 Mart, cînd mai vizitasem dimineața bolnavii în locul D-lui Dr. Bucșenescu.—Am rugat să mă conducă un agent polițienesc la casa D-lui Gorescu, ceea ce am și obținut însoțindu-mă un domn epistat.

Intrînd în casa indicată de Dl. epistat, am găsit un Domn, despre care m'a asigurat Dl. agent că ieste Dl. Gorescu, și cea întâi întrebare ce i-am pus a fost că dacă mă cunoaște și m'a văzut vre-odată și mi-a răspuns că „nu“. Am întrebat de asemenea pe o tînară Doamnă ce Dl. Gorescu mi-a spus că ieste soția sa și mi-a declarat iarăși că „nu vă cunosc“.

M'am pus în pozițiunea persoanei care eonstată faptul și ieată textual ce mi-a respun soția D-lui Gorescu: „Venindu-mi dureri de facere, bărbatul meu a anunțat „la comisie ca să vie D-rul de quartal care am auzit „că se numește Bucșenescu și după amiează a și venit „un Domn scurt, cam gros și cu barbă neagră. Durerele de facere începuseră deminează și cînd a venit acel „Domn curgea puțin sînge după cum spunea moașa, și „i-a cerut o rețetă pentru oprire. Acel Dr. căutîndu-mă „a respuns că pentru moment nu ieste nevoe, dar dacă „va fi să-l chemăm. Mai târziu spre noapte curgerea „a fost mai mare și fiind-că acel Dr. n'a lăsat o rețetă, „moașa a spus bărbatului meu cînd s'a întors acasă, ca „să cheme pe Dl. Dr. Rateu pe care-l cunoșteam de „mult timp și D-sa a venit a doua-zi.“

Dl. Dr. Bucșenescu a sosit de la București în ziua de 19 Mart cu trenul de 1 oară p. m. cînd ne-am și întilnit acasă la D-sa (ultima zi a suplinirei).

Numele bolnavilor sînt trecuți în registru comisiei înaintea de sosirea medicului, încît iel nu face de cît semnează în josul listei din registru, iear copia zilnică după acest registru se ține de Dl. epistat care conduce pe medic pe la bolnavi.

Pe cînd am ținut trei luni locul D-lui Dr. Iuliano,

unii dintre D-nii epistați cari mă însoțeau, scăpați uneori din vedere a mă conduce la câte unul sau doi bolnavi, dar mă cheamau în urmă sau mă conduceau a doua zi. Dau de exemplu pe Dl. Dimitriu acum sub-comisariu, care ierâ din cei mai inteligenți epistați pe atunci, și cu toate acestea nu tot-deauna de câte ori m'a însoțit m'a condus la toți bolnavii.

Se vede dar lămurit că tot ast-fel s'a întâmplat și în ziua de 19 Mart, ultima zi când am înlocuit pe Dl. Dr. Bucșenescu, de oare-ce în acea zi ca nici într'una cât am înlocuit pe Dl. Dr. Bucșenescu a fost pe listă numărul cel mai mare de bolnavi.—Faptul se explică și mai lămurit că în ultima zi pe la oarele 3 p.m. m'a căutat un sergent de oraș cu trăsura ca să merg în quartal și cumnata mea l'a îndreptat la Dl. Dr. Bucșenescu spunându-i că a sosit din concediu.

Lucru curios, căci 11 zile cât am înlocuit pe Dl. Dr. Bucșenescu, mi se atribue faptul de natura celui publicat de Dv. în „Contemporanul“ Nr. 21; pe când pe Dl. Dr. Juliano l'am supliniți trei luni și nimenea nu s'a plins contra mea, ba ceva mai mult ca de la acea epocă am fost dese-ori chemat când nu găseau pe Dl. Dr. Juliano a casă și n'am refuzat, și pentru aceasta ieu de martur pe însu-și Dl. Dr. Juliano.

Oare dacă ași fi aruncat vre-unui bolnav niște expresiuni ca cele de cari se scrie în „Contemporanul“ nu s'ar fi respindit vorba și lumea nu numai că nu m'ar fi chemat, dar ar fugi de mine?

Pe când suplineam pe Dl. Dr. Juliano am avut cazuri de hemoragii grave, precum a fost femea de la Nr. 272 din Țicău, unde am petrecut multe oare din noapte până am oprit hemoragia, și apoi am tratat'o o lună de zile gratuit, și dacă colaboratoriul Dv. voește să se înformeze de la acea femeie ce idee și-a făcut iea de mine, il rog s'o facă.

Cetitorii au văzut cele scrise de Dv. în „Contem-

poranul“ Nr. 21 și 22 și compărîndu-le cu lămuririle mele, își vor forma convingerea despre făptuitorii.

Primiți, vă rog, Domnule Redactor, adîncele mele mulțamiri pentru favoarea ce veți face publicînd aceste lămuriri în primul Dv. număr.

D. Zamfirescu.

Un răspuns la învinovățirile ce-mă face D-l. Lucescu.

În No. 22 ziceți că dau o idee greșită cetitorilor „Contemporanului“ spunînd că Vulcan a existat pînă la publicarea articolului D-lui Tisserand în anuariul de pe 1882 și că de atunci nu mai există! Greu păcat în adevăr, dacă l'ași fi făcut. Din norocire conștiința nu mă muștră de o asemenea nelegiuire, n'am vestit asemenea grozavă revoluție, sau mai bine cataclism, distrugerea unei planete. Numai după cît cunoșteam chestia lui Vulcan, după „Revue Scientifique“ mi se părea sigur că există cu atîta mai mult că în No. de la 1878 Fevruar 2, cetisem un articol al D-lui *Dumas* intitulat: „*Hommage à la mémoire de Le Verrier*“ în care se zicea: „Ceea ce observația arătase în privința mersului neregulat al lui Uranus așezat la marginile sistemului solar, se întîmpla iară-și pentru mersul lui Mercur, planeta cea mai apropiată de soare.“ Le Verrier dovedește că se află deasemenea o planetă necunoscută între soare și Mercur, și că înriurirea ieî turburătoare explică neregularitățile observate în pozițiile acesteî de pe urmă astre.

„N'a fost dat lui Le Verrier să vadă cu luneta planeta presupusă; de-abiea a zărit numai această astră; mersul ieî răpede, care nu amintește nici de cum pe

al lui Vulcan cel șchiop, și strălucirea soarelui de care-i așa de aproape fac observarea anevoioasă; dar a văzut-o, cu o certitudine întreagă cu ochii spiritului, și îi rămîne onoarea fără păreche de a fi descoperit, prin calcul numai, două planete principale, cea dintăi și cea de pe urmă din sistemul solar, cea mai iute și cea mai liniștită“.

Vedeți, D-le Lucescu, că pentru Dumas planeta Vulcan există cu siguranță la 1878 Fevr. 2. Veți zice că Dumas nu ieră astronom, foarte bine, dar de sigur că cunoștea starea chestiei, cînd a spus vorbele citate înaintea „Academiei de științe.“ Există în ceriș sau nu; pentru oameni ca Dumas, la 1878 există înse, Vulcan.

În „Revue scientifique“ de la 17 august 1878, cettim următoarele lucruri:

„Dl. *Mouchez* comunică Academiei vestea de noua „observare probabilă a planetei Vulcan, observare făcută „de *Watson*. acest astronom a zărit, în timpul eclipsei „totale de soare de la 29 Iulie, astră de mărimea a pa- „tra, așezată la 2 grade de soare. Se poate presupune, „că foarte probabil planeta a fost zărită din nou de dl. „*Watson*.“

Iată deci, D-le Lucescu, că dl. *Mouchez* și astronomul *Watson* credeau că există Vulcan pe la 1878 August în 17, ba dl. *Mouchez* credea că a mai fost văzut mai înainte.

Dl. *Gaillot* (tot după același No din „Revue scientifique“) a trimis o notă asupra planetei intramercurale. „Îndată ce documentele trimise de astronomul american au fost primite la Observatoriū, dl. *Gaillot* a „căutat dacă în adevăr nu se potrivea planeta cu Vulcan și „ajunse la închiere că identitatea celor două astre nu-i do- „vedită încă, dar că iese cu puțință ca astra observată „să fie Vulcan...“ Mai jos mai spune care ar trebui „să fie masa, care timpul revoluțiunei, etc.“

Ba chiar în 24 Decembrie 1881 No. 26 al revistei

citare am găsit un articol al d-lui *Dallet* intitulat „*Les comètes et les planètes Ultra-Neptuniennes*“ în care se vede un tabel unde figurează și nenorocitul Vulcan, după Dl. Roche (învățat profesor de la Montpellier, Dl. după *Dallet*).

Prin urmare cred că am dovedit că astronomii și oamenii de știință cunoscători în asemenea treburi au admis existența lui Vulcan și de bună samă că nici articolul d-lui *Tisserand* n'a putut înduplecă pe toți. Voiu dovedi în curînd această presupunere a mea. Aveam și ieu tot dreptul, atunci cînd am scris articolul să pun și pe Vulcan între planete, cum l'au pus atîția în anul 1881 și nu cred să fi adus la idei greșite pe cetitorii „Contemporanului“ prin aceasta. Cetitorii știu foarte bine că astronomii se pot înșelă ca și alți oameni și nu se vor mieră, dacă s'ar dovedi că Vulcan admis atîta vreme, se va dovedi că nu există. Ieu declar înse că dacă ași fi cetit articolul prescurtat de Dv. n'ași fi pus pe Vulcan între planete, ci ași fi amintit numai că astronomii sînt încă neuniți în privința existenței lui.

Pentru a vă dovedi că dreptatea ieste cu mine și că învinovățirile Dv. n'au temeiū voiū maī cită și altă chestie. Voiū să vorbesc de *atmosfera lunei*. În toate părțile se scrie că luna n'are atmosferă, nici apă, cu feliū de feliū de dovezi; de sigur că așa ați spus și Dv. elevilor, dacă v'ați ocupat de această chestie; cu toate acestea știți foarte bine că la eclipse de soare trecută s'a'observat, zic jurnalele, că luna are atmosferă!! Iei, D-le *Lucescu*, cum remîne? pînă la eclipsa de acuma n'avea luna atmosferă și de acuma are? Făcut'au astronomii crima de care-i nu-i presupuncați în stare, cînd ați scris *Indrep'area*, din No. 22?

Dar cu „*Nebuloasele*“ oare ierau toate rezolubile adecă compuse din stele, pînă la descoperirea analizei spectrale și de atunci s'au stricat sistemele solare și s'au făcut, nerezolubile sau găzoase?

Oare soarele ieră solid în cea mai mare parte și

locuit poate pe timpul lui Herschel și s'a făcut solid dar foarte fierbinte pe timpul lui Kirchoff și Bunsen ; iar acuma iese gazos cu totul ?

Oare pe timpul lui Cuvier se întâmplase în adevăr cataclisme în trecut și acumă nu s'au întâmplat în același trecut !

Deși vi se vor părea ciudate întrebările mele, dar cred că veți vedea că tot așa iese cu învinovățirile în privința lui Vulcan. Și în această chestie ca și în altele au judecat oamenii după datele ce aveau și dacă li s'a părut au tras închiere într'un feliu sau în altul.

Veți zice că Dv. nu vorbește de ipoteze, ci de lucruri sigure, atunci vă întreb de ce *Dumas* se credea în drept a ne spune că Vulcan există cu o *certitudine absolută*.... Să închidem deci, că astronomii ca și ceilalți muritori sînt supuși la *greșeli*, exemplele sînt destul de numeroase.

BCU Cluj / Central University Library I. Nădejde.

Înștiințare.

Simbad vestitul călătoriu dintr'o mie și una de nopți, ne-a trimes niște note de feliul cum se învață prin școlile, ce pretinde că se află prin insulele Australiei, prin centrul Africei și în alte locuri. Noi în bucuria noastră sufletească, că pe la noi nu se petrec asemenea lucruri, nu găsim altă cevă mai nimerit de cît publicarea acelor note, pentru a dovedi clevitorilor că civilizația noastră nu-i o formă deșartă.

Verax.
